

ДАЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У ПОЛЬСЬКОМУ КАЗКОВОМУ ТЕКСТІ

1. Верещагин Е.М. Языки культуры: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: метод. руководство [Текст] / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Рус. яз., 1990. – 247 с.

2. Концепція екологічної освіти України від 20.12.2001 р. [Текст] // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7.

3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность [Текст] / А.Н. Леонтьев. – М.: Смысл, Издат. центр “Академия”, 2004. – 352 с.

4. Савенкова Л.О. Комунікативні процеси у навчанні [Текст] // Елементи теорії і практики формування комунікативних умінь: навч. посібник / Л.О. Савенкова. – К.: Вид-во КДЕУ, 1996. – 120 с.

5. Чулкова Л.О. Комунікативна компетенція – провідна складова професійної підготовки вчителя-європейця, викладача англійської мови [Текст] / Л.О. Чулкова // Педагогіка. – 2004. – № 4. – С. 34 – 37.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013

УДК 398.21 (438)

Ганна Іваночко, доцент кафедри слов'янських мов,
Олександра Грабинська, викладач кафедри слов'янських мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ДАЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У ПОЛЬСЬКОМУ КАЗКОВОМУ ТЕКСТІ

Статтю присвячено дослідженню структурних форм мови персонажів в польській народній казці. Загальнокомпозиційні та власне синтаксичні особливості тексту казки розглядаються в їхній проекції на структуру розповідного стилю; обґрунтовується висновок, що конструкції з прямою мовою в різних варіантах – один із стильових прийомів розгортання сюжету казки.

Ключові слова: розповідний стиль, казковий епос, казка, казковий персонаж, позитивний і негативний герой, діалогічне мовлення, пряма мова, лексична і фразеологічна формула, символічне значення, гіперболізація.

Літ. 21.

Анна Іваночко, доцент кафедри слов'янських мов,
Александра Грабинская, преподаватель кафедры слов'янських мов
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ДАЛОГІЧЕСКИЙ ДИСКУРС В ПОЛЬСКОМ СКАЗОЧНОМ ТЕКСТЕ

Статья посвящена исследованию структурных форм персонажей в польской народной сказке. Общекомпозиционные и собственно синтаксические особенности текста сказки рассматриваются в их проекции на структуру повествовательного стиля; обосновывается вывод о том, что конструкции с прямой речью в разных вариантах – один из стилистических приёмов развёртывания сюжета сказки.

Ключевые слова: повествовательный стиль, сказочный эпос, сказка, сказочный персонаж, позитивный и негативный герой, диалогическая речь, прямая речь, лексическая и фразеологическая формула, символическое значение, гиперболизация.

Hanna Ivanochko, Docent of Slavic Languages Department
Olexandra Hrabyncka, Lecturer of Slavic Languages Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

DIALOGICAL DISCUS IN POLAND FABULOUS TEXT

The article is devoted to the research of structural forms of characters' speech in the Polish folk tale. General compositional and actually the syntactic features of the text of fairy-tales are examined in their projection on the structure of narrative style. There is given the summary that constructions with direct speech in different variants are the one of stylish receptions of development of subject in fairy-tales.

Keywords: narrative style, fantastic epic tale, fairy tale character, dialogical speech, direct speech, lexical and phraseological formula, symbolic meaning, exaggeration.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Казки – суто духовні утворення, які задовільняють і практичні, і духовні запити людини. У літературознавчому словнику знаходимо таке визначення цього жанру: “Казка – один із

основних жанрів народної творчості, епічний, сюжетний, художній твір усного походження. В основі казки захоплююча розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні” [8, 330]. Про неабиякий вплив казки на дитячу свідомість

говорили й древні видатні мислителі. Скажімо, грецький філософ Платон просив матерів і нянечок розповідати дітям якомога більше казок, бо *“ніколи не зарано пізнавати їхню мудрість і правду”*. Італійський казкар Джані Родарі казав: *“Казка – це ключ до всіх гіпотез: вона вказує нам нові шляхи, які допомагають зрозуміти дійсність”*. Бруно Бетельхайм, автор відомої книги *“Розспіваний світ”*, зауважує: *“Нинішню дитину, яка живе в складному й байдужому світі, що переповнений тисячами сумнівів, казка, завдяки своїй живій і доступній мові, знайомить і вчить розуміти життя. Вчить того, як стати повноцінною людиною”*. Інший знавець, Італо Кальвіно, автор першого видання *“Італійських казок”*, каже: *“Казки є цілковитою правдою; вони пояснюють нам одвічні закони, які правлять донині світом”*. Пелеріно Піно у книзі *“Мистецтво виховання”* дає компетентні поради, як розв’язувати складні проблеми, що виникають у процесі спілкування з дітьми. На його думку, найважливішою річчю, на яку наші діти мають право, є радість. Радість від смаку життя, радість від свого оточення, радість від свого дитинства. Казка допомагає дитині позбуватися страху і тривоги, допомагає двома способами. По-перше, за допомогою образної мови. Образ звільняє нашу підсвідомість від переляку і страху, від емоційного збурення. По-друге, казки мають щасливий кінець. Таке закінчення додає дитині впевненості, відваги і віри в перемогу добра. Автор твердить, що *“Казка – це приємна школа, успішне лікування і радісне переживання: усе те, чого дитина потребує для свого розвитку, чекає на неї у цій чудовій скриньці божого добра, якою є казка”* [9, 107]. Наталя Тихолоз пише: *“Функція казок полягає у чарівному перетворенні дитячої буденності, розриваючи прекрасну обмеженість дитинства”* [14, 229]. Піднесли казку на вершину не лише польської, але й європейської літератури видатні митці слова Ігнацій Красицький, Адам Міцкевич, Юліан Тувім, Марія Конопницька, Януш Корчак тощо. Польський учений етнограф Оскар Кольберг – одна з найвидатніших постатей у фольклористичній науці [2, 47]. Досліджуючи коріння казки, відома польська письменниця Еліза Ожешко пише: *“Skąd rodem baśń? To góra wspomnień, co tkwią pod głuchą niepamięcią w duszy pamięci, i przeczuć, które wiodą duszę w siną, w niewiadomą, w niewidzialną dal, przez morza, l przez góry, przez lasy...”* [20, 223].

В осягненні й осмисленні феномену казки неабияку роль відіграє специфіка її мовного втілення. У сучасній лінгвостилістиці багато досліджень присвячено мовним та стилістичним

аспектам жанру казки. При розгляді стилю казки увага акцентується на вивченні казкових формул та їхній композиційній комбінаториці. Вагомий внесок у дослідження поетики казки належить О. Никифоровій, Н. Рошияну, О. Брициній, Г. Сабат, Н. Тихолоз та ін.

Вивчення мови фольклору, казки зокрема, і на сьогодні не втрачає своєї актуальності. Своєрідність казки як жанру виявляється на рівні її мовного оформлення. Казку як прозову усну розповідь передовсім розглядаємо в системі усно-розмовних стилів. Казкова розповідь ведеться на двох рівнях: 1) звичайному, розмовному і 2) казковому, фольклорно-художньому.

Метою статті є розгляд структурних форм мови персонажів, визначення специфіки структурної та семантичної організації конструкцій із прямою мовою у польській казці. Принагідно розв’яжемо й інші, важливі для розуміння текстової організації казки лінгвопоетичні завдання (аналізуємо типи структурних форм прямої мови, визначаємо роль лексичних і фразеологічних формул, функцію звертань).

Виклад основного матеріалу. Як відомо, казці притаманні такі характерні ознаки: сюжетність, цілісна завершеність, однотипність оповіді, тяжіння до лапідарності. У своїй монографії *“Казки Івана Франка: особливості поетики”* “Коли ще звірі говорили” Галина Сабат наголошує, що *“...у кожній казці втілені архетипи вічних духовних цінностей, що робить їх виразником вселюдського “модусу мислення”*. Народна казка як колективний твір, зазнаючи змін у часопросторі, розширює свої варіантні мовно-художні можливості, а літературна, навпаки – перетворюється в монологію, втрачаючи варіантність, модальність фольклорної казкової прарадигми” [12, 35].

Аналізуючи структуру казки, М.С. Грушевський влучно відмітив, що у казках і переказах подекуди заховалися також ритмічні і пісенні частини – в промовах героїв і у різних “загальних місцях”, котрими старий казковий стиль був, очевидно, далеко багатший, ніж нинішній. Записи усної народної творчості збагачують літературну мову в її просторовому й часовому вимірах. Мова фольклору – функціонально-стильовий різновид діалекту, генетично однорідний з діалектно-побутовою мовою, але вона відрізняється своєю функціональною та жанровою диференціацією. А це, безумовно, сприяє виникненню в поетичному мовленні окремих елементів, які є властивими лише для цього різновиду мовлення. Загалом відмінності невеликі, що дозволяє відносити мову фольклору до наддіалектної. У мові казки автори

дотримуються певних говіркових особливостей не лише на фонетичному, лексичному, морфологічному, але й синтаксичному рівнях [6, 165]. Казкова скарбниця зачаровує своїм багатством, яке ми бачимо перш за все в різному характері психології мовлення оповідачів. Багато особливостей фольклорного тексту визначаються своєрідністю мови автора казки. Мовець зберігає в пам'яті величезну кількість поетичних формул. Одночасно автор повинен під час розповіді робити заміну мовленнєвих одиниць. Це веде до виникнення варіантів тексту. В першу чергу використовується "загальнопоетичний резерв" варіантів. Залежно від будови тексту обирається мовна одиниця (слово, словосполучення, речення). Функціональний статус слова та речення, їх співвідношення не завжди є тотожним у кодифікованій писемно-літературній мові та уснопоетичному мовленні, яке має свої глибокі традиції, неповторні будівничі особливості. Своєрідність фольклорної мови проявляється на всіх рівнях мовної структури.

Оскільки, казка – це усномовний художній твір з певними своїми композиційними і мовно-структурними особливостями, то саме характер побутування казки зумовлює наявність у її тексті різнотипних неповних речень:

а) речення з еліпсисом присудка:

Dziadek ojcu na to... (Przybrany ojciec, 229); *Na to ojciec...* (Mądra dziewczynka, 224); *A co ty, żono, na to?* (Przybrany ojciec, 231).

б) неповні речення з пропущеним підметом:

Wrónili piechotę do dworu... (Mądra dziewczynka, 227); *Wchodzi do izby* (Przybrany ojciec, 230); *Zaczekaj tu jeszcze* (Mądra dziewczynka, 224).

Незважаючи на відсутність підмета, присудка чи додатка, оповідь зрозуміла: вирішальну роль у цьому випадку відіграє контактне розташування слів автора і речення прямої мови.

У всіх структурних варіантах скорочені слова автора при прямій мові є своєрідним стилістичним прийомом, що надає розповіді експресивності, динамічності, виразності. Мова казкових персонажів – типізація оповідача-казкаря, оскільки слова автора і так звана "чужа мова" у казковій розповіді належить одній особі – казкареві.

Основна функція слів автора при прямій мові – композиційно-структурна: вони є зв'язною ланкою між прямою мовою і загальним текстом розповіді.

У своєму дослідженні виділяємо такі традиційні структурні варіанти:

1. Препозитивний варіант:

A córka tak pociesza ojca:

- To wszystko nie jest takie trudne do wykonania (Mądra dziewczynka, 226)

Wtedy pan rzekł:

- Wygrałeś, krowa twoja (Mądra dziewczynka, 225)

Wtedy ją pyta:

- A cóżeś mi pszyniosła? (Mądra dziewczynka, 226)

2. Інтерпозитивний варіант:

- A prawda – mówi pan – widzę, że twoja córka bardzo mądra... (Mądra dziewczynka, 226)

- Widzę – mówi – synu, że spośród was trzech tylko tyś się z prawdą nie rozminął (Przybrany ojciec, 231).

- No, jeśli tak – mówi mąż – to wynoś dzieci z izby (Przybrany ojciec, 231).

1. Постпозитивний варіант:

- Moja córka – odpowiada ubogi... (Mądra dziewczynka, 224)

- O rety! – zawołala żona... (Przybrany ojciec, 230).

- Myślę sobie tak – rzekła żona... (Przybrany ojciec, 231).

Діалогізована пряма мова є характерним явищем для розповідного стилю.

Діалог – одна з двох типологічних форм мовлення; така ситуативно-композиційна форма мовлення, коли мовець і слухач перебувають у безпосередньому словесному контакті, а самий комунікативний процес становить активну мовленнєву взаємодію [15, 151]. У текст казки діалогізовані структури вводяться такими ж способами, як звичайна пряма мова.

Для введення прямої мови є кілька груп дієслів говоріння: *твердити – twierdzić, придумати – wymyślić, що сказати – co powiedzieć, поважно докладати – poważnie dokładać*. Вони зазвичай нейтральні і пов'язують пряму мову з попереднім авторським текстом, розкривають його зміст, вказуючи на місце і роль представленої туг дійової особи.

Діалоги відзначаються різноманітністю структурних моделей, які залежать від функції того чи іншого діалогу в оповіді.

Виокремлюємо такі типи для тексту казки форми діалогу:

1) питально-відповідна форма:

- Jakże to być może? Kiedy na morg pola potrzeba korzec prosa... (Mądra dziewczynka, 225);

2) питання – відповідь – зустрічне питання:

- Kto ciebie tego nauczył?

- Moja córka – odpowiada ubogi.

- Wygrałeś? (Mądra dziewczynka, 225);

3) питання – зустрічне питання:

- A czemu by nie dać?

- Jaki to lek? (Przybrany ojciec, 231).

Особливе місце в структурі казкової розповіді займають звертання, функція яких – контактостановлювальна. Наприклад:

- Cóż, synku, żyj szczęśliwie... (Przybrany ojciec, 229).

Відображаючи емоційно-вольову сферу мовця, звертання поєднують дві функції: апелятивну та експресивну. Апелятивна функція виявляється в офіційному спілкуванні. У художньому і розмовно-побутовому мовленні звертання виражає не лише звернення до адресата, а й ставлення з боку мовця до нього.

Часто вживаються звертання у власне питальних реченнях, що близькі до спонукальних: *A dokąd to, dzieciaki, idziecie?* (Przybrany ojciec, 228).

У розповідних реченнях за допомогою звертання мовець привертає увагу адресата до висловлюваного: *- Dobrze, synku, niech tak będzie* (Przybrany ojciec, 229).

За звертанням не закріплене місце в реченні, воно може займати будь-яку позицію: на початку, середині, в кінці речення. Звертання може бути непоширеним і поширеним. У мові казкових персонажів звертання представлені такими різновидами:

1. Епітетні звертальні формули, що побутують переважно в мові персонажів героїко-фантастичних казок:

- *A proszę wielożnego pana, kura też trzy tygodnie na jajach siedzieć musi...* (Mądra dziewczynka, 224).

- *Daj mi, człowieku pocziwy, choć troszeczkę mąki* (Przybrany ojciec, 230).

- *Cóż, mądry synku, idź sobie...* (Przybrany ojciec, 229)

2. Епітетно-прикладкові звертальні формули, що є найпоширенішими в мові персонажів тваринного казкового епосу:

Kozioł: "Żal mi cię, nieboże,..." (Przyjaciele, 244).

Типовими для конструкцій з прямою мовою у структурі польської казки є звертальні формули, увиразнені повтором:

- *Nieszczęśliwa godzina, doloż moja, doleczko, co ja pocznę z nim?*

(*O pięknej królewnie*, 240).

Зазначимо, що в мові казкових персонажів багато епітетів, що, зрештою, характерно і для інших фольклорних жанрів:

- *Widzę, że jesteś nie tylko mądrą kobietą, ale także dobrą żoną...* (Mądra dziewczynka, 224).

- *O, gorzkie morz wody! O, strome gór zbocza! O, cierniste są lasów zarośla! Pociesz mnie! Opowiedź baśń!* [20, 223].

У конструкціях з прямою мовою у структурі польської казки наявні фразеологічні сполуки. Вони надають висловлюванню природності, безпосередності, формують живу, невимущену текстову тональність.

- *Będiesz mnie miał za siódmą górą i za siódmą rzeką!* (*O pięknej królewnie*, 237),

- *Bóg ci pomagaj* (Piszczalka, 233).

Загальнонародні фразеологізми надають мовленню персонажів казки емоційності, колоритності, гумористичних відтінків.

Висновки. Народна поетична творчість – складова частина національної культури. Вона становить ту культурну спадщину, без вивчення і засвоєння якої не може бути справжнього новаторства в сучасній літературно-мовній практиці. Занурення у чарівний світ казки дає можливість не лише осягнути життєвий досвід покоління, але й навчитися успішній комунікації сьогодні. Мова оповідача та мова казкових персонажів належать одній особі – самому оповідачеві. Конструкції з прямою мовою в різноманітних варіантах – один із стильових прийомів розгортання сюжету казки. Найпоширеніша форма функціонування прямої мови в контексті казки – діалогічна. У діалогах автор використовує у більшості моделі неповних та еліптичних простих речень, що відображає специфіку усного мовлення. При відсутності граматичного зв'язку між словами автора і прямою мовою наявний тісний смисловий зв'язок між ними. Звертання в польській казці виражається формою кличного відмінка іменника та субстантивованими частинами мови, охоплює широке коло різних груп лексики, використовується в різних типах речень за метою висловлювання, виконує апелятивну та експресивну функції.

1. Гайдай М. *Ідеї відродження і бароко в слов'янському фольклорі // Народна творчість та етнографія.* – 2006. – № 1. – С. 79 – 89.

2. Гінда О., Єременко І. *Оскар Кольберг (видатний польський фольклорист) як організатор етнографічної виставки у 1880 р. (за матеріалами епістолярної спадщини вченого) // Мандрівець.* – 2005. – № 3. – С. 47 – 50.

3. Вавринюк Т. *Дух спілкування у казці // Парадигми антропоцентризму: Матеріали Міжнародного симпозіуму "Людина, мова культура". – Кривий Ріг: ЛМКП, 1997. – С. 93 – 97.*

4. Вахніна Л.К. *З історії вивчення польського робітничого фольклору.* – В кн.: *Слов'янське літературознавство і фольклористика. Республіканський міжвідомчий збірник.* – Вип. 12. – К., 1977. – С. 95 – 97.

5. Вишневецька О. *Ігнатій Красицький про жанр байки // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. – С. 20 – 22.*

6. Крашеніннікова Т. *Діалектні синтаксичні конструкції в українській літературній казці // Мовознавчі студії. Випуск 3: Діалект у лінгвокультурному просторі (за Матеріалами наукової конференції на пошану 100-річчя від дня народження Гаврила Шила).* – Дрогобич: Швидкодрук, 2010. – С. 165 – 171.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ-ПІАНІСТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛІФОНІЧНИХ ТВОРІВ

7. Лановик М., Лановик З. Українська народна творчість: підручник. – 2-е вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003. – 591 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. – К.: ВЦ "Академія", 1997. – 752 с.
9. Пелетріно Піно. Мистецтво виховання / пер. Е. Главатська. – Львів: Свічадо, 2008. – 152 с.
10. Пропп В. Поетика фольклора. – М.: Лабиринт, 1998. – 352 с.
11. Руснак І. Український фольклор: навчальний посібник. – К.: ВЦ "Академія", 2010. – 304 с.
12. Сабат Г. Казки Івана Франка: особливості поетики. "Коли ще звірі говорили". – Дрогобич: Коло. – 364 с.
13. Сказки славянских народов. – София: Изд. "Болгарский художник", 1977. – 120 с.
14. Тихолоз Н. Казкотворчість Івана Франка. – Львів: Б.М. – 316 с.
15. Українська мова: енциклопедія / Русанівський В., Тараненко О., Зяблюк М. та ін. – К.: Вид-во "Укр. енциклопедія" ім. М. Бажана, 2004. – 824 с.
16. Філоненко С. Усна народна творчість: навч. посібн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.
17. Франко І. Національний колорит у казках Бодянського // Франко І. Твори: У 50 т. – Т. 34. – К.: Наукова думка, 1981. – С. 449 – 454.
18. Франко І. Казки. Повне зібрання / упорядник, автор передмови і коментарів Г. Сабат. – Дрогобич: видавець Святослав Сурма, 2009. – 672 с.
19. Berowska M. Legendy polskie. – Warszawa: Wydawnictwo Wilga, 2005. – 20 s.
20. Mohyla O. Język polski. Kl. 8 – K. – L.: Rad. szk., 1989. – 384 s.
21. Opowieści Rabina Nachmana z Braclawia / Wybral i opracował Henryk Halkowski. – Kraków: Mercury, 1999. – 110 s.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2013

УДК 378.147.111.041: 786.2.082/.086(045)

Оксана Лось, викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Людмила Сергеева, старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ-ПІАНІСТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛІФОНІЧНИХ ТВОРІВ

У статті висвітлюється проблема самостійної виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Пропонуються форми та методи самостійної роботи студентів у процесі вивчення поліфонічних творів.

Ключові слова: виконавська підготовка, самостійна робота, поліфонічні твори.

Лит. 10.

Оксана Лось, преподаватель кафедры теории и методики музыкального искусства
Людмила Сергеева, старший преподаватель кафедры теории и методики музыкального искусства
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ-ПИАНИСТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ПОЛИФОНИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

В статье освещается проблема самостоятельной исполнительской подготовки будущих учителей музыки. Предлагаются формы и методы самостоятельной работы студентов в процессе изучения полифонических произведений.

Ключевые слова: исполнительская подготовка, самостоятельная работа, полифонические произведения.

Oksana Los, Lecturer of Theory and Methods of Musical Art Department
Ludmila Serhejeva, Senior Lecturer of Theory and Methods of Musical Art Department
Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy

THE INDEPENDENT WORK OF STUDENTS-PIANISTS DURING MASTERING POLYPHONIC WORKS

The article outlines the problem of independent forming musical competence of future teachers of music. Forms and methods of students' independent work in the process of mastering polyphonic works are suggested.

Keywords: musical competence, independent work, polyphonic works.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна суспільна та педагогічна реальність зумовлюють необхідність значних змін щодо наповненості змісту та оновлення форм підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Необхідним компонентом фахового становлення майбутнього вчителя музики загальноосвітньої школи визнано